

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

УДК 341.48
DOI <https://doi.org/10.32841/ILA.2023.30.01>

ГРОМОВЕНКО К. В.,
доктор юридичних наук,
професор кафедри міжнародного права та порівняльного
правознавства
Міжнародного гуманітарного університету

ТИЦЬКА Я. О.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
факультету права та економіки
Міжнародного гуманітарного університету

СТАНОВЛЕННЯ КЛАСИЧНОГО МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА (ІСТОРИЧНИЙ НАРИС)

Анотація. У статті в історичному аспекті досліджено особливості зародження та розвитку міжнародного гуманітарного права. Закцентовано увагу на тому, що міжнародне гуманітарне право своїм корінням сягає стародавніх часів. Встановлено, що саме ХІХ століття вважається часом розквіту міжнародного гуманітарного права, коли були закріплені ключові принципи міжнародного нейтралітету, прийняті перші багатосторонні угоди, спрямовані на захист жертв збройних конфліктів, починається процес кодифікації міжнародного гуманітарного права та зароджується всесвітній рух Червоного Хреста.

Наголошується на особливій ролі Міжнародного Комітету Червоного Хреста в процесі імплементації та розвитку норм міжнародного гуманітарного права. Зауважено, що Міжнародний Комітет Червоного Хреста ставав ініціатором прийняття більшості міжнародних гуманітарних договорів, є «локомотивом» розвитку міжнародного гуманітарного права, однак не є стороною жодного міжнародного гуманітарного договору, виступаючи в якості своєрідного технічного партнера держав, їхнього «юридичного супровідника».

Визначено, що специфікою нормоутворення в області міжнародного гуманітарного права є універсальна кодифікація, котра не виключає можливості паралельної дії норм в якості як договірних, так і звичаєвих.

Зазначено, що в історичному аспекті міжнародне гуманітарне право формувалось на основі двох ключових напрямів: гаазьке право або «право війни» – норми, що регламентують права та обов'язки сторін, що воюють, при проведенні військових операцій, обмежуючи вибір засобів нанесення збитків та женецьке право або «гуманітарне право» – норми,

спрямовані на захист жертв війни, що не приймають безпосередньої участі і військових конфліктах, або тих, хто перестав приймати участь в них в силу різних обставин.

Зроблено висновок, що процес формування міжнародного гуманітарного права незавершений. Залишається значне коло питань, що потребують нагальної міжнародно-правової регламентації, на кшталт, ядерна зброя, розмитість та нечіткість відповідальності держав-порушниць, гуманітарну інтервенцію як привід розв'язання військових конфліктів, «надвпливовість» деяких держав.

Ключові слова: право війни, міжнародне гуманітарне право, право збройного конфлікту, еволюція, кодифікація, женецьке право, гаазьке право.

Постановка проблеми. Війна – незмінний та найжорстокіший супутник людської цивілізації від початку її формування і до сьогодення. Наслідком будь-якої війни є руйнування інфраструктури, втрата людського ресурсу, підриє економічних та політичних підвалин державності, зневіра в справедливість та гуманність як ключові правові цінності сучасної цивілізації. Технічний прогрес сприяє не лише росту соціального благополуччя населення, значно розширює економічні, фінансові можливості держав, зближує правові системи світу, але й породжує більш витончені способи та методи введення війн.

В сучасних умовах питання подальшого вдосконалення міжнародно-правових засобів забезпечення миру, безпеки набуває особливого значення. Проблема підтримання миру та стабільності в світі була і залишається центральною темою міжнародного права. Багатовікова практика призвела до формування окремої галузі – міжнародного гуманітарного права. Група норм, що сформувалась під назвою «гаазьке право» встановлює легітимність методів та засобів ведення військових дій, а норми, що отримали назву «женецьке право» регламентують захист людини під час збройних дій. Історичний шлях їхнього становлення та розвитку має важливе як практичне, так і теоретичне значення.

Наукова новизна покликана визначити історичні аспекти формування засад міжнародного гуманітарного права та вказати на майбутні тенденції розвитку «права війни». Вказане і буде первинним завданням нашого наукового доробку.

Аналіз дослідження даної теми. Науково-теоретичне підґрунтя для дослідження історичних аспектів становлення та розвитку міжнародного гуманітарного права становили наукові праці із міжнародного гуманітарного права. Зазначимо, що різноманітні аспекти міжнародного гуманітарного права висвітлюються в роботах таких вчених, як: Р. Абі-Сааб, Ф. Бані-Насер, М. Глушко, М. Гнатовський, О. Гороховська, І. Жаворська, Д. Коваль, Т. Короткий, В. Мисик, О. Мережко, В. Ореховський, Ж. Пікне, І. Семенюк, Г. Сорока, В. Шевченко, Х. Ярмакі та інші. Проте дослідження загальних питань, присвячених міжнародному гуманітарному праву, не може компенсувати відсутність ґрунтовних досліджень, присвячених історичним аспектам становлення та розвитку міжнародного гуманітарного права, що і робить дослідження даної проблематики особливо актуальним.

Мета дослідження полягає у висвітленні процесу зародження та розвитку міжнародного гуманітарного права та характеристика його основних етапів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення та розвиток правил ведення війни мають давню історію і своїм корінням уходить в стародавні часи. На українських теренах ще в XII ст. великий князь Київської Русі Володимир Мономах давав настанови своїм синам: «куди б ви не тримали шлях по своїх землях, не давайте отрокам заподіяти шкоду ні своїм, ні чужим, ні селам, ні посівам, щоб не стали проклинати вас... Не давайте сильному губити людину – ні правого, ні винного не вбивайте і не наказуйте вбити його».

Технічний прогрес сприяв не лише переходу держав на новий рівень розвитку, але й породжував вдосконалення технічного оснащення збройних конфліктів, надав нові смертоносні «подарунки» для конфліктуючих сторін.

Не дивлячись на те, що технічний прогрес опосередковано призводив до появи нових видів озброєння, і як наслідок до більш жорстоких та трагічних війн, які припадають на XIX століття, тим не менш гуманітарні доктрини сприяли формуванню ключових принципів міжнародного гуманітарного права. Саме XIX століття вважається часом розквіту міжнародного гуманітарного права, коли були закріплені ключові принципи міжнародного нейтралітету, прийняті перші багатосторонні угоди, спрямовані на захист жертв збройних конфліктів, починається процес кодифікації міжнародного гуманітарного права та зароджується всесвітній рух Червоного Хреста.

Початок розвитку міжнародного гуманітарного права пов'язують з прийняттям 22 серпня 1864 року на конференції в Женеві Конвенції про поліпшення участі хворих і поранених воїнів під час сухопутної війни. Неоцінена роль в організації та проведенні даної конференції належить швейцарському підприємцю А. Дюнану, котрий був свідком чисельних військових конфліктів. За його пропозицією був створений комітет, що отримав назву «Комітет п'яти», провідною метою діяльності якого була розробка принципів міжнародного гуманітарного права. В подальшому саме Комітет п'яти сприяв створенню організації з надання допомоги пораненим – Женевський Червоний Хрест, що з 1880 року отримала назву Міжнародний Комітет Червоно Хреста.

В Женевській Конвенції про поліпшення участі хворих і поранених воїнів під час сухопутної війни 1864 року були закладені основи нейтральності: священнослужителі, лікарі та інші медичні працівники не вважаються учасниками збройного конфлікту та не можуть захоплюватись в військовий полон; пораненим надається однакова медична допомога, незалежно від того на чиєму боці вони воюють.

Конвенція про поліпшення участі хворих і поранених воїнів під час сухопутної війни 1864 р. включала всього 10 статей, але вони стали базисом

для подальшого розвитку міжнародного гуманітарного права. Положення даних статей регулювали найважливіші моменти ведення війни: повага до мирного населення, що прийшло на допомогу пораненим або хворим; знак червоно хреста на білому полотні означав госпіталь та гарантував захист медичним представникам; нейтральними визнавались медичні повозки та госпіталі, що перебували під особливою охороною тощо.

Ще одним документом, що заклав фундамент сучасного міжнародного гуманітарного права є прийнята за ініціативою уряду Російської імперії 29 листопада 1868 року Декларація про відмову застосування вибухових та запалювальних куль. Декларація забороняла використання в арміях країн-учасниць снарядів, що маючи вагу менше 400 грам були наділені властивістю вибуховості або ж містили ударний чи горючий склад.

Сьогодні доволі важко оцінити значення цих документів, коли прийнятий значний масив міжнародно-правових документів, що регулюють правила ведення війни, але варто зауважити, що вперше в історії людської цивілізації держави погодились прийняти документи, що містили обмеження їхньої могутності, суверенітету в інтересах окремих людей та людства в цілому.

Ведучи мову про історію зародження міжнародного гуманітарного права, варто згадати наказ № 100 «Інструкція польовим військам США» від 1863 року, що був підготовлений за дорученням президента США А. Лінкольна американським юристом німецького походження Френсісом Лібера. Дана інструкція, сьогодні відома як Кодекс Лібера, сприяла подальшому процесу кодифікації правил введення війни. В основу Кодексу Лібера були покладені ідеї мислителів епохи Просвітництва, і ґрунтувався на концепції, що війна може бути законною лише за умови відповідності методів її ведення певним правилам, яких мають дотримуватись сторони збройного конфлікту. Даний документ містив детальні правила, що стосувалися всіх аспектів введення сухопутної війни, починаючи від способів введення бойових дій і поведження з цивільним населенням до поведження з особливими категоріями осіб, такими як військовополонені, поранені, партизани тощо. В його основі були закладені ключові норми міжнародного гуманітарного права, а саме гідне поведження з військовополоненими та захист цивільного населення [10].

В Кодексі Лібера знайшли своє закріплення принципи сучасного міжнародного права, зокрема: принцип гуманності, принцип відповідальності за порушення звичаєвих норм, принцип обмеження засобів і методів збройної боротьби, принцип захисту осіб тощо.

Як зауважує О. Гроховська: «цей документ слугував основою всіх подальших міжнародних угод з питань культурних трофеїв; були нормативно закріплені зобов'язання сторін, які воюють, щодо витворів мистецтва: зберігати і захищати їх; у разі захоплення цінностей не відчувувати третім особам, як за відшкодувальними, так і за безвідплатними угодами; після закінчення війни шляхом укладення мирних угод врегулювати

питання реституції культурних цінностей держави, з території якої вони були вивезені» [7, с. 115].

Хоча Інструкція польовим військам США формально була внутрішнім документом США, спрямованим на регулювання правил ведення громадянської війни, що відбувалась між Півднем та Північчю, тим не менш вона стала не лише поштовхом для подальшої кодифікації правил ведення війни, а й представляє собою перший внутрішній нормативно-правовий акт, спрямований на захист жертв війни, що втілює передові наукові ідеї того часу та заклавши основи необхідності регламентації правил введення війни.

Франко-пруська війна 1870–1871 рр. призвела не лише до зміни балансу сил в Європі, але й привернула увагу світового співтовариства до проблеми міжнародно-правового регулювання законів ведення бойових дій. Надто удосконалилась зброя, щоб війна залишалась виключно справою військових. За дорученням російського імператора Олександра III 17 квітня 1874 року до зовнішньополітичних відомств європейських держав був розісланий циркуляр-запрошення, у якому зазначалось: «...видається необхідним визначити точніше, ніж раніше, закони та звичаї, відповідні стану війни, щоб обмежити її наслідки та зменшити її лиха, наскільки це можливо та бажано... уявляється за необхідне шляхом спільної угоди встановити правила, що повинні бути обов'язковими як для урядів, так і для армій, на основі повної взаємності» [9, с. 89–90].

Ініціативу Російської імперії підтримали і в 1874 році була створена Брюссельська конференція з кодифікації законів та звичаїв війни. Був запропонований проект Конвенції про закони та звичаї сухопутної війни, основне завдання якої полягало у встановленні певних правил введення війни і тим самим зменшення її руйнівних наслідків. Автором проекту конвенції виступив юрист-міжнародник Фрідріх Марненс. В проекті конвенції передбачалась детальна регламентація прав воюючих сторін по відношенню один до одного та цивільного населення, а також порядок відносин між воюючими сторонами та вирішення питання про репресалії.

«Слід віддати належне прогресивному та далекоглядному характеру запропонованого документу, – відмічає М. Акімов. – Зокрема, вперше зазначалось поняття окупації, передбачалась відповідальність держави-окупанта за дотримання на окупованій території публічного порядку та безпеки, незмінність чинного законодавства, недоторканість приватної та муніципальної власності, збереження релігійних, мистецьких, благодійних, освітніх та наукових установ. Формулювались обов'язкові ознаки осіб, яким на законних підставах дозволено брати участь у бойових діях (комбатантів)» [6].

Організатори конференції вважали, що та кропітка робота, яка була зроблена в процесі підготовки проекту конвенції, дозволить швидко та одногосно її прийняти. Але ідея обмеження війни міжнародними нормами наштовхнулася на супротив з боку учасників конференції. За

підсумком конференція прийняла запропонований проект в вигляді Брюссельської декларації, що носила рекомендаційний характер. Положення Брюссельської декларації 1874 р. майже без змін увійшли до текстів Гаазьких конвенцій та декларацій 1899 та 1907 рр.

Але результати даної конференції носили декларативний характер, що поставило питання про широку популяризацію ідеї кодифікації права війни як найбільш реального в тих умовах кроку до миру. Тому наступним знаковим етапом в формуванні міжнародного гуманітарного права стали гаазькі конференції миру.

6 травня 1899 року за ініціативи російського імператора Миколи II в Гаазі відкрилась I конференція миру, в котрій прийняли участь 27 держав. Підсумком роботи даної конференції стало прийняття шести документів: Конвенція про закони та звичаї суходільної війни, Конвенція про мирне розв'язання міжнародних сутічок, Конвенція про застосування до морської війни принципів Женевської конвенції 10 серпня 1864 року, Декларація про заборону на п'ятирічний термін метання снарядів та вибухових речовин з повітряних куль чи за допомогою інших подібних нових способів, Декларація про невикористання снарядів, що мають єдиним призначенням розповсюджувати задушливі чи шкідливі гази, Декларація про невикористання куль, що легко розриваються чи сплющуються в людському тілі. В першій конвенції знайшла своє закріплення декларація Мартенса, відповідно до якої «у випадку, не врегульованих даною угодою, населення та воюючі сторони залишаються під охороною і дією засад міжнародного права, оскільки вони випливають із звичаїв, що встановилися між цивілізованими народами, із законів людяності і вимог суспільної свідомості» [8, с. 237].

Друга Гаазька мирна конференція 1907 році також була проведена за ініціативи Російської імперії, в якій прийняли участь 44 держав. За підсумками роботи Другої Гаазької мирної конференції було переглянуто 3 конвенції попереднього форуму та прийняті десять нових, що регламентували закони та звичаї введення війни. При цьому вісім з них відносились до міжнародного морського права, котре до даної Конференції не виступало предметом міжнародно-правової регламентації.

Таким чином, на Гаазьких конференціях були кодифіковані закони і звичаї ведення війни, що відомі як гаазьке право.

Продовжує розвиватись і так зване женецьке право – норми міжнародного гуманітарного права, спрямовані на захист жертв війни, що не приймають безпосередньої участі і військових конфліктах, або тих, хто перестав приймати участь в них в силу різних обставин, наприклад, поранення, хвороби, потрапляння в полон тощо.

Як вже згадувалось вище, першою цеглинкою, що заклала фундамент в формуванні женецького права зокрема, та міжнародного гуманітарного права загалом була Женевській Конвенції про поліпшення участі хворих і поранених воїнів під час сухопутної війни 1864 року, яка переглядалась

в 1906 р. та 1929 р. У 1909 році було підписано Женевський протокол про заборону морської війни, а в 1925 році – Женевський протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів та бактеріологічних засобів.

В липні 1929 року на Конференції в Женеві була затверджена Конвенція про поводження з військовополоненими.

Друга світова війна вразила людство жахливими наслідками, зокрема, масштабні втрати серед цивільного населення, нелюдське відношенням до полонених, хворих, поранених, геноцид етнічних груп та націй тощо. Все це стало поштовхом до скликання в 1949 році в Женеві міжнародної конференції, результатом якої стало прийняття чотирьох конвенцій та протоколів до них.

Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих в діючих арміях 1949 р. Дана Конвенція – це вдосконалений варіант, попередніх редакцій 1864, 1906 та 1929 років. Даний документ складається з 64 статей, в яких закріплюються норми, спрямовані на захист поранених та хворих, медичного персоналу, священнослужителів, медичних формувань та належних їм транспортних засобів. Як і в попередніх редакціях, даний документі визнає відмінні емблеми [4].

Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, з складу збройних сил на морі 1949 р. Дана Конвенція прийшла на зміну Гаазькій конвенції 1907 р. про застосування принципів Женевської конвенції до морської війни. За своєю структурою вона переважно дублює положення Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях, але з акцентом на застосування даних положень до війни на морі. До прикладу, вона захищає госпітальні судна, містить положення про санітарні зони, форми засвідчення особи для медичних працівників та священнослужителів [5].

Женевська конвенція про поводження з військовополоненими 1949 р. прийшла за зміну Конвенції про військовополонених 1929 р. Дана конвенція значно розширила перелік осіб, що мають статус військовополонених; більш чітко визначили умови та місця утримання в полоні; закріпила принцип, відповідно до якого військовополонені мають бути звільнені та репатрійовані після закінчення військових дій тощо [1].

Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 р. Трагічний досвід Другої світової війни яскраво продемонстрував вразливість цивільного населення та засвідчив той факт, що в міжнародно-правовій площині відсутні конвенції, спрямовані на захист громадян під час війни. Дана Женевська конвенція стала спробою заповнити цю прогалину міжнародного гуманітарного права. Конвенція складається зі 159 статей, що спрямовані на захист населення від певних наслідків війни. Переважна частина положень Конвенції присвячена регулюванню статусу осіб, що користуються захистом, та умовам обходження з ними, відмінностям між положенням іноземців та громадян на окупованій території.

Містить положення, що стосуються надання гуманітарної допомоги населенню окупованої держави. І саме головне – ст. 3 Конвенції встановлює ключові норми, відступ від яких неможливий за жодних умов [3].

Зміна характеру збройних конфліктів, котрі відбувалися після Другої світової війни, збільшення числа міжнародних збройних конфліктів та національно-визвольних війн, обумовило необхідність перегляду Женевських конвенцій 1949 р. з метою забезпечення захисту жертв війни в нових умовах. У відповідь на це в 1977 році були прийняті два Додаткових протоколи до чотирьох Женевських конвенцій 1949 р. Але їхньому прийняттю передувала тривала та кропітка робота Міжнародного Комітету Червоного Хреста. Дана організація представила свої пропозиції щодо прийняття додатків до Женевських конвенцій на XXII Міжнародній конференції Червоного Хреста, що проходила в Стамбулі в 1969 році. Учасники конференції офіційно доручили Міжнародному Комітету Червоного Хреста організувати підготовку текстів документів, проведення консультацій на рівні урядів та національних співтовариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця.

В лютому 1974 року уряд Швейцарії скликав Дипломатичну конференцію з метою обговорення розроблених Міжнародним Комітетом Червоного Хреста двох проектів Додаткових протоколів до Женевських конвенцій, робота якої була завершена 8 червня 1977 року урочистим прийняттям даних протоколів.

Дані протоколи посилюють захист жертв міжнародних (Додатковий протокол I) та міжнародних (Додатковий протокол II) збройних конфліктів та накладають суттєві обмеження, що стосуються засобів та методів введення збройних конфліктів. Особливе значення має Додатковий протокол II, який став першим в історії міжнародним документом, присвяченим ситуаціям міжнародних збройних конфліктів. В 2007 році був прийнятий третій Додатковий протокол, котрий поміж іншого встановив додаткову емблему, червоний кристал, що має той самий статус, що і емблеми червоного хреста та червоного півмісяця.

Наступним кроком з гуманізації збройних конфліктів стало прийняття міжнародно-правових актів, спрямованих на обмеження використання окремих видів озброєнь. До найважливіших з них відносяться:

Конвенція про заборону або обмеження озброєнь, що завдають надмірної шкоди або мають не вибіркову дію 1980 р. та додаткові протоколи до неї, що забороняють або обмежують використання: зброї, що наносить ураження осколками, які непомітні в рентгенівських променях (дерево, скло, пластмаса); протипіхотних мін і мін-пасток; запалювальної зброї, лазерної зброї, що засліплює.

Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення 1993 р., котра передбачає повну заборону виробництва, застосування та накопичення хімічної зброї, а також ліквідацію її запасів.

Оттавська конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення 1997 р. – забороняє їх виробництво, накопичення, використання та передачу третій стороні.

Конвенція про касетні боеприпаси 2008 р., що передбачає заборону на використання, виробництво, розробку, зберігання і передачу таких боеприпасів, а також надання допомоги іншим у таких діях.

Як бачимо, процес формування міжнародного гуманітарного права триває. Поява нових видів озброєння спонукає міжнародну спільноту реагувати на ці виклики та регламентувати правила їхнього застосування. Як слушно зауважував президент Міжнародного Комітету Червоного Хреста Якоб Келленбергер: «навіть у війни є межі, і якби існуючі норми частіше дотримувались, можна було б в значній мірі уникнути страждань, спричинених військовими конфліктами» [11].

Висновки. Отже, виникнувши ще в стародавні часи, закони та звичаї війни постійно змінювались, відшліфовувались. Технічний прогрес XIX ст. дав потужний імпульс переходу на новий рівень правової регламентації законів війни. Тривалий час міжнародне гуманітарне право існувало у вигляді тимчасових угод між конфліктуючими сторонами і лише з XIX століття – в формі міжнародних домовленостей.

Та незважаючи на довгий та тернистий шлях формування міжнародного гуманітарного права, на жаль, не можна констатувати, що дана галузь міжнародного права є повністю сформованою. Технічний прогрес та розвиток науки ставить нові завдання перед міжнародно-правовою спільнотою в питаннях правової регламентації правил ведення війни. На сучасному етапі розвитку людства існують багато проблем, що не знайшли свого правового закріплення в міжнародно-правових документах щодо ведення війни і несуть величезну загрозу, зокрема, мова йде про ядерну зброю, розмитість та нечіткість відповідальності держав-порушниць, гуманітарну інтервенцію як привід розв'язання військових конфліктів, «надвпливовість» деяких держав тощо. Всі ці проблеми чекають свого вирішення в рамках міжнародного гуманітарного права. Тому процес його розвитку та вдосконалення триватиме і надалі.

Література:

1. Конвенція про поводження з військовополоненими. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text
2. Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_379#Text
3. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
4. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text

5. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text
6. Акімов М.О. Брюссельська конференція 1874 року та її значення у міжнародному гуманітарному праві. *Актуальні дослідження правової та історичної науки*: Матеріали міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Режим доступу: URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=2558
7. Гороховська О.В., Семенюк І.С. Кодекс Лібера та його значення для розвитку й кодифікації міжнародного гуманітарного права. *Держава і регіони. Серія: Право*. 2014. № 2 (44). С. 114–118.
8. Декларація Мартенса. Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред.. кол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ: Українська енциклопедія ім.. М.П. Бажана. 1998. Т. 2: Д – Й. 744 с.
9. Мартенс Ф.Ф. Восточная война и Брюссельская конференция 1874–1878 гг. СПб.: Изд-во Министерства путей сообщений, 1879. 644 с.
10. Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field. Prepared by Francis Lieber, promulgated as General Orders No. 100 by President Lincoln, 24 April 1863. URL: https://lawofwar.org/general_order_100.htm.
11. International Committee of the Red Cross. URL: <http://www.icrc.org/web/rus/siterus0.nsf/htmlall/geneva-convention-60-news-060809>.

Hromovenko K., Tytska Ya. THE ESTABLISHMENT OF CLASSICAL INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW (HISTORICAL ESSAY)

Summary. The article examines the peculiarities of the birth and development of international humanitarian law in a historical aspect. Attention is focused on the fact that international humanitarian law has its roots in ancient times. It has been established that the 19th century is considered to be the heyday of international humanitarian law, when the key principles of international neutrality were established, the first multilateral agreements aimed at protecting victims of armed conflicts were adopted, the process of codification of international humanitarian law began, and the worldwide movement of the Red Cross was born.

The special role of the International Committee of the Red Cross in the process of implementation and development of norms of international humanitarian law is emphasized. It was noted that the International Committee of the Red Cross initiated the adoption of most international humanitarian treaties, is the «locomotive» of the development of international humanitarian law, but is not a party to any international humanitarian treaty, acting as a kind of technical partner of states, their «legal guide».

It was determined that the specificity of norm-making in the field of international humanitarian law is universal codification, which does not exclude the possibility of parallel action of norms as both contractual and customary.

It is noted that in the historical aspect, international humanitarian law was formed on the basis of two key directions: Hague law or «law of war» – norms regulating the rights and obligations of warring parties during military operations, limiting the choice of means of inflicting damage, and the Geneva law or «humanitarian law» – norms aimed at protecting victims of war who do not take direct part in military conflicts, or those who stopped taking part in them due to various circumstances.

It was concluded that the process of formation of international humanitarian law is incomplete. There remains a significant range of issues that require urgent international legal regulation, such as nuclear weapons, the blurring and vagueness of the responsibility of offending states, humanitarian intervention as a pretext for resolving military conflicts, and the «excessive influence» of some states.

Key words: law of war, international humanitarian law, law of armed conflict, evolution, codification, Geneva law, Hague law.